

Beogradska defektološka škola –
Belgrade School of Special Education
and Rehabilitation
Vol. 29, No. 1 (2023), str. 85-97

UDK: 364-786.4:343.26-52
615.851.3:343.262-52
Pregledni rad – Literature Reviews
Primljen – Received: 25.03.2023.
Prihvaćen – Accepted: 29.05.2023.

Teorijska shvatanja o radu osuđenika kao obliku tretmana*

Nemanja GLAVONIĆ¹, Filip MIRIĆ^{2,**}

¹Specijalna osnovna i srednja škola „Dr Svetomir Bojanin”, Subotica, Srbija

²Univerzitet u Nišu – Pravni fakultet, Srbija

Rad predstavlja važan oblik tretmana osuđenika tokom izdržavanja kazne zatvora. Autori u ovom radu analiziraju najvažnija teorijska shvatanja o radu kao obliku tretmana. Njihovo poznavanje je preduslov stvaranja pogodnih uslova za resocijalizaciju osuđenika, ali i razvoja penologije kao nauke. Cilj rada je da se ukaže na značaj daljeg teorijskog izučavanja rada kao oblika tretmana i sistematizacije postojećih znanja u ovoj oblasti.

Ključne reči: tretman, osuđenici, rad osuđenika, penitencijarne ustanove

Uvod

U penološkoj teoriji i praksi se često upotrebljava termin koji označava način postupanja prema osuđenim licima (*franc. traitez – postupanje, ophođenje*) – tretman. Kada se pomene tretman u penologiji, najčešće se misli na postupanje prema licima osuđenim na kaznu zatvora. „Tretman predstavlja složen sistem metoda, mera i postupaka kojima se utiče na uslove života osuđenih lica i promenu njihove ličnosti u specifičnim uslovima

* Za potrebe izrade ovog naučnog članka korišćen je deo master rada pod naslovom „Rad osuđenih lica u poljoprivredi kao metod penalne rehabilitacije”, autora Nemanje Glavonića, odbranjenog 2015. godine na Univerzitetu u Beogradu – Fakultetu za rehabilitaciju i specijalnu edukaciju.

** Filip Mirić, filip@prafak.ni.ac.rs

izolacije” (Konstantinović-Vilić & Kostić, 2013, str. 163). Individualizacija je osnovna karakteristika tretmana i znači da prevaspitni tretman treba da tretira svakog delinkventa pojedinačno, polazeći pri tom od njegovih ličnih osobina – bioloških, psiholoških, psihosocijalnih, kao i od kriminogenih faktora koji su uticali na njegovo kriminalno ponašanje (Konstantinović-Vilić & Kostić, 2013).

U zavisnosti od razlika među penalnim sistemima, kao jedinstven deo koji se tiče tretmana osuđenika, javljaju se mnoge aktivnosti kao što su: radno angažovanje i osposobljavanje, aktivnosti koje se tiču opismenjavanja osuđenika, rekreativne aktivnosti, aktivnosti vezane za razvijanje kognitivnih sposobnosti i slično. Rad osuđenih lica u penološkim ustanovama je neophodan metod borbe protiv raznovrsnih negativnih predumišljaja, osećaja samoće, nezdravih međuljudskih, kao i osuđeničkih odnosa. Osuđeno lice, ovaj oblik tretmana, oslobađa planova nediscipline i nespokojsva i kod njega razvija osećaj za kolektivni život i međusobno pomaganje (Milenović, 2010).

Rad predstavlja važan oblik tretmana osuđenika tokom izdržavanja kazne zatvora. Autori u ovom radu analiziraju najvažnija teorijska shvatanja o radu kao obliku tretmana. Njihovo poznavanje je preduslov stvaranja pogodnih uslova za resocijalizaciju osuđenika, ali i razvoja penologije kao nauke. Cilj rada je da se ukaže na značaj daljeg teorijskog izučavanja rada kao oblika tretmana i sistematizacije postojećih znanja u ovoj oblasti.

Rad kao oblik tretmana u penološkoj teoriji

Gidens (2001) smatra da se rad može definisati kao obavljanje zadataka ili poslova koje zahteva ulaganje umnih i fizičkih napora sa ciljem proizvodnja dobara ili pružanja usluga za zadovoljavanje čovekovih potreba. Kao takav rad u kaznenim zavodima je jedan od bitnih činilaca penitencijarnog tretmana. Razlikuje se od rada na slobodi zbog funkcije koju on ima u zavodskim ustanovama, a to je funkcija prevaspitanja.

Prema Milenoviću (2010), čovekov rad, sa jedne strane utiče na formiranje pozitivnog odnosa čoveka prema društvu, pojedincima i prema samom sebi, a sa druge strane doprinosi verovanju u sopstvenu vrednost. Rad osuđenih lica u penološkim ustanovama je neophodan metod borbe protiv raznovrsnih negativnih predumišljaja, osećaja samoće, nezdravih

međuljudskih, kao i osuđeničkih odnosa. Osuđeno lice, ovaj oblik tretmana, oslobađa planova nediscipline i nespokojstva i kod njega razvija osećaj za kolektivni život i međusobno pomaganje (Milenović, 2010).

Konstantinović-Vilić i Kostić (2013) smatraju da rad predstavlja jedan od najvažnijih aspekata kulturnog, ekonomskog i političkog prosperiteta, i kao takav utkan je u opšti razvitak i progres jedne društvene zajednice. Njime se ostvaruje proces proizvodnje materijalnih i duhovnih dobara, i od njega zavise čovekova egzistencija i zadovoljenje svih potreba koje su bitne za njegovo ostvarivanje i razvijanje. Kao takav, rad se prenosi i u penitencijarne ustanove, gde predstavlja jedan od primarnih činilaca socijalne realnosti. Ono što ga razlikuje od rada na slobodi jeste da kod osuđeničkog rada nije najbitnije postići akumulaciju moći u odnosu na prirodu, kao i sticanje materijalnog bogatstva. Ono što je mnogo bitnije je da se rad u ovakvim ustanovama vrši pod uslovima koji su primereni čovekovoj prirodi, jer se tako rad dovodi u vezu sa svrhom kažnjavanja.

Rad bi trebalo da bude oblik tretmana kod osuđenika koji je lišen bilo kakve prisile, a obuhvata vrednosti koje su vezane za svesne postupke i potrebe osuđenih lica. On treba da bude uslovljen potrebom za samopotvrđivanjem da bi mogao voditi ka ostvarenju resocijalizacije. Osuđenički rad se smatra najefikasnijim oblikom tretmana. Shvatanja o karakteru rada osuđenih lica obuhvataju tri faze: rad kao kazna, kao dopunski element kazne i kao sredstvo u procesu resocijalizacije osuđenih lica (Konstantinović-Vilić & Kostić, 2011).

Prema Evropskim zatvorskim pravilima, rad u zatvoru smatra se pozitivnim aspektom zatvorskog režima, pa se s toga ne sme koristiti kao kazna. Zatvorske vlasti treba da obezbede dovoljno korisnog posla za zatvorenike, što bi trebalo da održi ili poveća sposobnost zatvorenika da zarađuju za život nakon odsluženja zatvorske kazne (Evropska zatvorska pravila, 2006).

Rad osuđenog je sastavni deo programa postupanja. Svrha rada je da osuđeni stekne, održi i poveća svoje radne sposobnosti, radne navike i stručno znanje kako bi mu se omogućili uslovi za uspešnu reintegraciju. U okviru izvršenja programa postupanja, osuđeni je obavezan da izvršava radne zadatke i obaveze, prema članu 98. Zakona o izvršenju krivičnih sankcija (Službeni glasnik RS, 55/2014, 35/2019).

Rad osuđenih mora biti svrsishodan i ne sme biti ponižavajući. Postizanje ekonomske koristi od rada osuđenih ne sme štetiti ostvarenju

svrhe tog rada (član 99. Zakona o izvršenju krivičnih sankcija, Službeni glasnik RS, 55/2014, 35/2019). Zakonodavac kao svrhu tog rada predviđa sticanje, održavanje i povećanje radnih sposobnosti, radnih navika i stručnih znanja osuđenih, ali se u praksi rad orijentiše prema potrebama ustanove, njenim raspoloživim proizvodnim kapacitetima, a neretko se javlja i velika neuposlenost osuđenih. To sve utiče da osuđeni na rad gledaju kao na vrstu dokažnjavanja, odmazdu ili degradaciju ukoliko on odstupa od njihovih stečenih kvalifikacija na slobodi, zanimanja, interesovanja ili stvarnih potreba nakon izlaska iz ustanove.

Konstantinović-Vilić i Kostić (2011) ističu da angažovanje osuđenika da se bave radom predstavlja vrlo značajnu komponentu rehabilitacionog procesa, ali je radno angažovanje od velikog značaja i iz drugih razloga, koji se mogu ticati finansijske, bezbednosne i vaspitne funkcije. Osobe osuđene na kaznu zatvora, koje nisu uslovljene spoljnom administracijom, već se insistira na njihovo samopotvrđivanje i na njihov rad kao oblik postupanja i tretmana unutar penitencijarnih ustanova, faktori su uspešne resocijalizacije tih individua u slobodno društvo (Konstantinović-Vilić & Kostić, 2011). Kada su se ova lica po prvi put počela ovako angažovati, ispisana je nova stranica u domenu izvršenja zatvorske kazne, kako u teorijskom, tako i u praktičnom pristupu. U Srbiji se od kraja XIX veka, na angažovanje osuđenih lica gledalo kao na ekonomsku eksploataciju osuđenih, a ne kao na jedan od pozitivnih aktivnosti koje doprinose pozitivnoj promeni u ponašanju.

Neki autori (Batchelder & Rachal, 2000) navode da je u dosadašnjim istraživanjima proučavan efekat angažovanja osuđenih lica u radu kao metod penalne rehabilitacije na njihov lični razvoj, na organizovanje zaposlenih u zatvoru i na opšte efekte koji bi takav rad imao na zajednicu. Batchelder & Rachal su istraživali efekat koji utiče na količinu angažovanja osuđenih lica, na bitnost penalne rehabilitacije na njih lično, kao i organizacije rada zaposlenih. Došli su do zaključaka da rad kao metod penalne rehabilitacije ima pozitivne ishode kako na lični razvoj osuđenika tako i na opšte efekte koji se tom prilikom ostvaruju (Batchelder & Rachal, 2000).

Radoman (2003) ističe značaj individualnog oblika rada sa osuđenici-ma. On je dao značaj pre svega njihovom prevaspitanju, dok je njihov rad u poljoprivredi ili bilo kojoj drugoj oblasti rada odraz ličnog truda koji ulažu u promenu svojih stavova i svesti koji su ih doveli do stanja u kome se nalaze. Posebna pažnja je posvećena radu vaspitača iz razloga što on prati rad osuđenika i drži terapeutske inicijative u svojim rukama u toku celog procesa

prevaspitanja. Što je tretman bolji, jača je i motivacija osuđenih lica za rad, njihovo angažovanje je veće (Radoman, 2003).

Sama rehabilitacija predstavlja veliku prekretnicu za osuđenike, počinju da se osećaju korisnim, a ne bezvrednim i žigosanim. Od 1960. godine u nekim ustanovama uvodi se terapijska metoda. Milutinović (1992) navodi da je cilj te metode izgradnja etičkih vrednosti kod osuđenika.

Jovanić i Žunić-Pavlović (2006) navode da je jedna od bitnih karakteristika rada osuđenih u penalnim ustanovama da rade, jer su pri neangažovanom provođenju vremena osuđenika potrebni mnogo veći ljudski resursi (broj ljudi, vreme) koji se koriste pri nadgledanju osuđenih. Ilić i Jovanić (2009) navode da neangažovano proteklo vreme osuđenih u zatvoru pruža verovatnoću da se u njemu osuđenik usmeri u razvijanju starih navika (izbegavanje obaveza, kršenje zakona), a koje utiču na verovatnoću da on ponovi prekršaje prilikom izlaska iz zatvora.

Postavlja se pitanje važnosti poljoprivrede kao privredne grane u našoj zemlji i mogućnostima njenog daljeg razvoja, te osposobljavanja osuđenika da se bave poljoprivredom po izlasku iz zatvorske ustanove. Neki od osuđenika su i samim dolaskom bili upoznati od ranije sa poljoprivrednim radom, dok mnogi tek stižu to znanje prilikom odsluženja kazne. Po izlasku oni osuđenici koji su uspeli uz pomoć vaspitača i svoje volje da povrate osećaj radnih navika nastavljaju time da se bave i po izlasku. Bitna je podrška porodice i društva po izlasku, jer se tako smanjuje broj povratnika. Jašović (2000) navodi da je rad u zatvoru osnovni vid resocijalizacije. Vaspitači imaju veliku ulogu da olakšaju vraćanje osećaja radnih navika. Iz tog razloga moraju biti empatični.

Ono što zajednica i najbliži očekuju je da će osuđenici po povratku promeniti svoje ponašanje i da će se resocijalizovati. Resocijalizaciju i uopšte rad i rehabilitaciju otežava neformalni sistem koji vlada u penalnim ustanovama.

Resocijalizacija je proces uklapanja društveno neprilagođenih ličnosti u redovne društvene tokove i sadržaje prihvatljivog ponašanja. Još je i pokret nove društvene odbrane, kao jedan od ciljeva kažnjavanja uopšte (propisivanja, izricanja, izvršenja kazni propisanih krivičnim zakonodavstvom), odredio je resocijalizaciju, što su prihvatili svi savremeni krivičnopravni sistemi (Jovašević, 2011).

Resocijalizacija osuđenih lica može se definisati kao savremena teoretska misao i praktična akcija, od koje se očekuje da izmeni kvalitet ličnosti i

psihosocijalna obeležja osuđenika, a zatim ga vrati u društvenu zajednicu s izmenjenim shvatanjima prema raznim uticajima, koji vode u delinkventno i kriminalno ponašanje (Konstantinović-Vilić & Kostić, 2013).

Vrsta posla određuje se prema psihičkim i fizičkim sposobnostima, prema različitim željama i prema mogućnostima zavoda (Korać, 2006). Prema Pravilniku o kućnom redu kazneno-popravnih zavoda i okružnih zatvora, rad je sastavni deo tretmana, a svrha njegova je da osuđeni stekne, održi i poveća svoje radne sposobnosti, navike i stručno znanje, pri čemu se osposobljavanje i stručno usavršavanje obavlja kroz teorijsku pripremu i praktičnu obuku prema mogućnostima zavoda (čl. 45. i 46. Pravilnika o kućnom redu kazneno-popravnih zavoda i okružnih zatvora, Službeni glasnik Republike Srbije, br. 72/2010 i 6/2011)

Rad u zatvoru treba gledati kao jedan pozitivan elemenat u tretiranju zatvorenika. Institucija može zahtevati od osuđenika da rade u zavisnosti od njihovih kako fizičkih tako i mentalnih sposobnosti. Rad osuđenih lica treba da je korisna delatnost i ne sme biti degradirajuća. Ono što je od značaja je da rad ne treba da se nameće kao oblik disciplinske kazne, Za rad osuđenom licu pripada odgovarajuća naknada.

Kovač (2009) navodi da je u svim kazneno-popravnim ustanovama osuđenima pružena mogućnost da budu radno angažovani. Razlika je u tome što neke ustanove raspolažu sa više, a neke sa manje kapaciteta u kojima bi osuđenici mogli ostvariti tu mogućnost. Kada se govori o radnom angažmanu osuđenika misli se uglavnom na proizvodnju poljoprivrednih i stočarskih proizvoda. Osuđenici se kroz rad u ovim privrednim jedinicama edukuju za pojedina zanimanja koja će im po osluženju kazne dobro doći za brže uključjenje u društvenu zajednicu (Kovač, 2009).

Radno vreme osuđenog može trajati do 40 časova nedeljno, a izuzetno može trajati i duže, pod uslovima određenim zakonom. Osuđeni koji po hađa nastavu opšteg ili stručnog obrazovanja radi srazmerno kraće radno vreme. Osuđeni može izvan radnog vremena da se uposli najviše dva časa dnevno na održavanju čistoće i drugim tekućim poslovima u zavodu (čl. 103. Zakona o izvršenju krivičnih sankcija, Službeni glasnik RS, 55/2014, 35/2019).

Sistem izvršenja sankcija u Srbiji bazira se na osnovama irskog progresivnog sistema, koji je, u raznim modifikacijama, dominantna koncepcija u zemljama sa dugom demokratskom tradicijom. Kovač (2009) navodi da irski sistem karakteriše motivaciono stimulisanje zatvorenika da rade

na poboljšanju svog položaja u toku izdržavanja kazne, dok progresivni sistem karakteriše to što se bazira na principima vaspitanja i popravljanja osuđenika.

Dakle, od prosečnog osuđenika u zatvoru u Srbiji očekuje se da se tokom tretmana popravi i do okončanja kazne tretmanski napreduje u smislu dobijanja propisanih posebnih prava i razvrstavanja u povoljniju tretmamsku potkategoriju. U ostvarivanju navedenog velika je uloga zaposlenih u ustanovama za izvršenje krivičnih sankcija i oblika tretmana koji omogućavaju osuđenima. Što je kompletniji pristup radu sa osuđenim licima, to su veće mogućnosti za njihovo korigovanje tokom kazne i ostvarivanje napretka.

Skroman broj radova na temu tretmanskog postupanja u Srbiji sprečava da se govori sa sigurnošću o kvalitetu rada. Indirektni pokazatelji, poput stope recidiva, mogli bi eventualno da daju neki osnov za zaključivanje. Prema Stevanović i Igrački (2011), ustaljeno verovanje da bi se stopa recidiva smanjila izricanjem dužih kazni opovrgnuto je svetskim istraživanjima, tako da smo upućeni da obratimo pažnju na kvalitet tretmana osuđenika u penalnim uslovima i u postpenalnom prihvatu.

Najčešći vid angažovanja je rad osuđenih za potrebe same ustanove u okviru poljoprivrednih i zanatskih radova (Ilić & Jovanić, 2011). Problem predstavlja činjenica da zbog ograničenih kapaciteta često ne mogu svi biti uključeni u rad, a upravo zalaganje na radu jeste jedan od značajnih činilaca za razmatranje uslovnog otpusta ili nekih drugih pogodnosti. Rad osuđenih mora biti svrsishodan i ne sme biti ponižavajući. Svrha rada je da osuđeni stekne, održi i poveća svoje radne sposobnosti, radne navike i stručno znanje kako bi mu se omogućili uslovi za uspešnu reintegraciju. U okviru izvršenja programa postupanja, osuđeni je obavezan da izvršava radne zadatke i obaveze (čl. 98. Zakona o izvršenju krivičnih sankcija, Službeni glasnik RS, 55/2014, 35/2019). Celokupni rad ima za rezultat materijalna dobra koja imaju vrednost. Time se postiže da rad osuđenika ima karakter društveno-korisnog rada, od koga i sami osuđenici imaju određenu korist. Zakonom je regulisano da rad osuđenih podleže opšim propisima o zaštiti na radu.

Potrebno je da rad osuđenih lica u što većoj meri liči na rad na slobodi. Određena ograničenja svakako postoje. Tokom boravka u penalnoj ustanovi, osuđenim licima se za njihov rad ne uračunava radni staž. Osuđeni ima pravo na naknadu za rad, koja se isplaćuje jednom mesečno. Naknada za rad iznosi najmanje 20% od najniže cene rada u Republici Srbiji, s tim da se

za rad duži od punog radnog vremena uvećava za 50%. Na naknadu za rad ne plaćaju se porezi i doprinosi (čl. 103-105. Zakona o izvršenju krivičnih sankcija, Službeni glasnik RS, 55/2014, 35/2019). Važeći zakonski propisi određuju radno vreme u trajanju od 40 časova nedeljno i samo u određenim uslovima se ono može povećati. Nakon neprekidnih 11 meseci rada, osuđena lica stiču pravo na neprekidni odmor u trajanju od 18 dana. Taj odmor se koristi u posebnim prostorijama ustanove.

Bakić (2001) navodi da postoji više podela tretmanskog pristupa osuđeniku, a prema jednoj od njih razlikujemo psihodinamski, bihejvioralni (koji broji više podvrsta) i eklektički pristup, koji podrazumeva: kognitivno-bihejvioralni pristup, psihoedukativni pristup, trening socijalnih veština, model socijalnog učenja i multimodalne programe. Svaki od ovih pristupa ima svoje zagovornike.

Neka istraživanja govore da je kognitivno-bihejvioralni pristup najdelotvorniji u suzbijanju recidivizma (Garret, 1985; Mc Guirre & Priestley, 1995; Andrews & Bonta, 1998, sve prema Bakić, 2001), a uz njega se, tvrde pojedini autori (Lipsey, 1992; McGuirre & Priestley, 1995, sve prema Bakić, 2001) ističu i multimodalni programi. U literaturi se može naći mišljenje da je velika vrednost edukativnih programa koji razvijaju socijalne veštine, podstiču usvajanje tehnika i strategija za regulisanje vlastitih emocija, u smanjivanju stope kriminalnog povrata (na primer, Ripley, 1993, prema Knežić & Savić, 2013).

Radulović (2012) upozorava da su takve vrste rada uspešne samo sa pojedinim osuđenicima, te da kod nekih kategorija violentnih prestupnika, kao što su psihopate, paradoksalno vode pet puta češćem kriminalnom povratu. No, bez obzira na određene izuzetke, kada je reč o uspešnom tretmanu, sve ukazuje da on treba da podrazumeva neki od eklektičkih tretmanskih modela (Radulović, 2012).

Grupni rad se šezdesetih godina XX veka brzo razvijao kao vrsta tretmana, između ostalog i u korektivne svrhe. Grupno prilaženje tretmanu osuđenika u osnovi se zasniva na konceptu teorija grupa, gde se polazi od toga da se uzroci kriminalnog ponašanja nalaze u grupnim odnosima i vezama osuđenika (Kovač, 2009). U skladu sa tim, autorka navodi da grupa može poslužiti i kao faktor promene stavova, mišljenja i vrednosti. Praćenje eventualne prednosti grupnog nad individualnim radom daje različite rezultate (Kovač, 2009).

Primeru radi, jedna meta analiza govori da grupno savetovanje u pogledu zloupotrebe droge nije efikasno (Pearson & Lipton, 1999), dok druga govori da jeste (Mitchell et al., 2002, prema Pelissier et al., 2005). Kada je reč o mentalnom zdravlju osuđenika, kombinacija individualnog i grupnog terapijskog rada daje mnogo bolje rezultate u odnosu na sam individualni rad, što se da primetiti i u stopi recidiva (Khodayarifard et al., 2010). Uspješnost rada na resocijalizaciji u velikoj meri zavisi i od motivacije osuđenika. Grupni rad predstavlja formu koja se svakako može smatrati vrednom i delotvornom, naročito ako se u rad uključuju osuđenici sa adekvatnom motivacijom. Međutim, uprkos poznatim činjenicama, u zatvorima u Srbiji izostaje praćenje motivisanosti štićenika za određenu vrstu rada, a edukativno-prevaspitni treninzi i grupni terapijski programi još nisu razvijeni ni zastupljeni u zadovoljavajućoj meri (Žunić-Pavlović, 2004).

Prema Jeliću i sardnicima (Jelić & sar., 2010) izveštaji nevladinih organizacija sačinjeni nakon posete zatvorima u Srbiji neretko govore o tome da se tretman svodi uglavnom na individualno-savetodavni rad, dok je grupni rad sporadičan. Kao rezultat toga se javljaju preporuke da se zaposleni edukuju, a potom osuđenici uključe u programe koji se tiču nenasilne komunikacije, razvijanja socijalnih veština i sl.

Prema članu 23 Zakona o izvršenju krivičnih sankcija (Službeni glasnik RS, 55/2014, 35/2019), Služba za obuku i upošljavanje obučava osuđene za rad, organizuje njihov rad i obavlja druge poslove određene zakonom, saglasno programu postupanja prema osuđenom. Osuđeni se obučavaju i rade u zavodima ili izvan zavoda. Rad Službe za obuku i upošljavanje se obavlja u okviru zakonom dozvoljenih delatnosti i u skladu sa propisima koji uređuju obavljanje svake pojedine delatnosti. Na predlog upravnika zavoda, direktor Uprave odlučuje o vrsti i obimu obavljanja delatnosti. Proizvodi i usluge iz rada Službe za obuku i upošljavanje mogu se koristiti za potrebe Uprave, sopstvene potrebe zavoda i za potrebe drugih zavoda. Zavod može da prodaje na tržištu proizvode i usluge nastale u toku obuke i rada osuđenih. Prihod od prodaje proizvoda i usluga iz obuke i rada osuđenih koristi zavod, u skladu sa finansijskim planom zavoda donetim uz saglasnost direktora Uprave. Prihodi se koriste za plaćanje troškova nastalih radom osuđenih, naknade za rad i nagrade za rad osuđenih, tehnološko unapređenje rada i poboljšanje uslova života, obrazovanja i rada osuđenih. Ostvarivanje prihoda od obuke i rada osuđenih ne sme štetno uticati na ostvarenje svrhe obuke i upošljavanja. Propis koji uređuje rad Službe za obuku i upošljavanje donosi ministar nadležan za poslove pravosuđa.

Služba za tretman zauzima centralno mesto i od njenog uspešnog funkcionisanja u najvećoj meri zavisi uspešnost izvršenja krivičnih sankcija, odnosno ostvarenja njihove svrhe i ciljeva korektivnog tretmana. Služba za tretman deluje primenom savremenih mera i metoda korektivnog tretmana u penalnoj rehabilitaciji osuđenih lica. Prema članu 20 Zakona o izvršenju krivičnih sankcija (Službeni glasnik RS, 55/2014, 35/2019), Služba za tretman procenjuje individualne potrebe, kapacitete za promenu i stepen rizika osuđenog za ponavljanje krivičnog dela, utvrđuje i sprovodi individualizovani program postupanja i primenjuje metode i postupke u cilju ostvarivanja individualne prevencije. Služba za tretman utvrđuje program postupanja prema osuđenom, usklađuje rad ostalih službi i drugih učesnika u sprovođenju programa i obavlja druge poslove određene ovim zakonom.

Rad u poljoprivrednim ekonomijama u ustanovama nema, niti bi smeo da ima isključivo komercijalne ciljeve, već da istovremeno predstavlja i svojevrsnu školu stručnog uzdizanja i vaspitanja osuđenika kao poljoprivrednih proizvođača. Time se kod ovih osuđenika razvija osećanje perspektivnosti, stvaraju značajni preduslovi za njihov život na račun vlastitog rada u poljoprivredi. I kod ovog tipa proizvodnog rada osuđenika potrebno je njihovo aktivno učešće u rešavanju raznovrsnih problema vezanih za proces proizvodnje, razvijanje njihove inicijativnosti, samostalnosti i učešća u kolektivnom donošenju odluka. Sve to doprinosi podizanju njihove svesti o vrednosti i značaju rada (Jovanić, 2012).

Zaključak

Rad je važan oblik tretmana koji se sprovodi prema osuđenim licima, tokom izdržavanja kazne zatvora. Od rada na slobodi se razlikuje prvenstveno po tome što njegova cilj nije sticanje ekonomske dobiti, već razvoj socijalnih veština i radnih navika, koje su od presudnog značaja za uspešno okončanje procesa resocijalizacije. Izučavanje teorijskih koncepcija rada osuđenika je veoma značajno za unapređenje penitencijarnog sistema, sa ciljem ostvarivanja svrhe kažnjavanja.

Literatura

- Batchelder, J. S., & Rachal, J. R. (2000). Efficacy of a computer-assisted instruction program in a prison setting: An experimental study. *Adult Education Quarterly*, 50(2), 120-131.
- Khodayarifard, M., Shokoohi-Yekta, M., & Hamot, G. E. (2010). Effects of individual and group cognitive-behavioral therapy for male prisoners in Iran. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 54(5), 743-755.
- Pelissier, B., Motivans, M., & Rounds-Bryant, J. L. (2005). Substance abuse treatment outcomes: A multi-site study of male and female prison programs. *Journal of Offender Rehabilitation*, 41(2), 57-80.
- Bakić, D. (2001). Prikaz nekih modela institucionalnog tretmana počinitelja kaznenih djela. *Ljetopis socijalnog rada*, 8(1), 35-50.
- Gidens, E. (2001). *Sociologija*. CID.
- Žunić Pavlović, V. (2004). *Evaluacija u resocijalizaciji*. Partenon.
- Ilić, Z., & Jovanić, G. (2009). Kriminalitet i zavodske sankcije. U D. Radovanović, D. (Ur.), *Istraživanja u specijalnoj pedagogiji* (str. 287-304). Univerzitet u Beogradu – Fakultet zaspecijalnu edukaciju i rehabilitaciju.
- Jašović, Ž. (2000). *Penološka andragogija*. Institut za kriminološka i sociološka istraživanja.
- Jelić, M., Lukić Samardžija, G., Palibrk, Lj., & Kuzminović, I. (2010). *Zatvori u Srbiji, februar-mart 2010: Praćenje reforme zatvorskog sistema u Srbiji*. Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji.
- Jovanić, G. (2010). Obrazovanje odraslih u penalnim uslovima. U M. Šćepanović & S. Potić (Ur.), *Zbornik apstrakata Prve međunarodne naučne konferencije „Specijalna edukacija i rehabilitacija – nauka i/ili praksa* (str.108-109). Društvo defektologaVojvodine.
- Knežić, B., & Savić, M. (2013). Obrazovanje u zatvoru: od prava do realizacije. *Andragoške studije*, (1), 99-116.
- Kovač, A. (2009). *Resocijalizacija osuđenih lica*. [Specijalistički rad]. Fakultet pravnih nauka Aperiion, Banja Luka.
- Konstantinović-Vilić, S., & Kostić, M. (2006). *Penologija*. Sven, Niš.

- Konstantinović-Vilić S., & Kostić, M. (2011). *Penologija*. Centar za publikacije Pravnog fakulteta u Nišu.
- Konstantinović-Vilić, S., & Kostić, M. (2013). *Sistem izvršenja krivičnih sankcija i penalni tretman u Srbiji*. Centar za publikacije Pravnog fakulteta u Nišu.
- Milenović, Ž. (2010). Rad i prevaspitanje osuđenih lica. *Zadužbina Andrejević*.
- Radoman, M. (2003). *Penologija i sistem izvršenja krivičnih sankcija*. Pravni fakultet Univerziteta u Novom Sadu.
- Radulović, D. (2012). Zašto se nakon forenzičkog tretmana hroničnih delinkvenata nekada još više učvrsti njihovo kriminalno ponašanje? *Specijalna edukacija i rehabilitacija*, 11(2), 340-359.
- Savet Evrope (2006). *Evropska zatvorska pravila*. Savet Evrope – Kancelarija u Beogradu.
- Službeni glasnik RS 72/2010, 6/2011 (2011). *Pravilnik o kućnom redu kazneno-popravnih zavoda i okružnih zatvora*. Službeni glasnik RS.
- Službeni glasnik RS 55/2014, 35/2019 (2019). *Zakon o izvršenju krivičnih sankcija*. Službeni glasnik RS.
- Stevanović, Z. (2008). Osnovne karakteristike zatvorskog sistema u Nemačkoj, *Strani pravni život*, 52(2), 131-136.
- Stevanović, Z., & Igrački, J. (2011). Dužina zatvorske kazne i recidivizam, *Revija za kriminologiju i krivično pravo*, 49(1), 150-162.

THEORETICAL CONCEPTIONS OF CONVICTED WORK AS A FORM OF TREATMENT

Nemanja Glavonić¹ & Filip Mirić²

¹*Special Primary and Secondary School "PhD Svetomir Bojanin",
Subotica, Serbia*

²*University of Niš – Faculty of Law, Serbia*

Abstract

Work represents an important form of treatment of convicts during their prison term. In this work, the authors analyze the most important theoretical understandings of work as a form of treatment. Knowing them is a prerequisite

for creating suitable conditions for the resocialization of convicts, but also for the development of penology as a science. The goal of the paper is to point out the importance of further theoretical study of work as a form of treatment and systematization of existing knowledge in this area.

Keywords: treatment, prisoners, work of convicts, penitentiary institutions